

Dyma ymateb Barnwyr Cyswllt yr iaith Gymraeg i'r ymgynghoriad a lansiwyd gan Mick Antoniw, Cwnsler Cyffredinol, i'r angen am Ddeddf Dehongli i Gymru.

Sylwadau Cyffredinol.

Mae adroddiad Comisiwn y Gyfraith ar ffurf a hygyrchedd y gyfraith sy'n gymwys yng Nghymru yn mynd i'r afael â'r heriau a wynebier pan wneir cyfreithiau mewn ieithoedd sydd i'w trin yn gyfartal i bob pwrpas. Mae'n cynnwys argymhellion allweddol a ddylid eu gweithredu heb unrhyw oedi, gan gynnwys argymhelliad 24, sy'n nodi:

“Dylid cydnabod Llywodraeth Cymru yn ffurfiol fel y corff sy'n gyfrifol am safoni terminoleg gyfreithiol Gymraeg. Dylid sefydlu panel terminoleg annibynnol amlddisgyblaethol i gynghori Llywodraeth Cymru ar derminoleg yn Gymraeg”.

Mae hwn yn argymhelliad clir, sydd wedi'i gyflwyno'n dda, ac y dylid ei flaenoriaethu, hyd yn oed os oes goblygiadau o ran adnoddau. Mae'r Barnwyr Cyswllt yn llwyr gefnogol, a byddwn yn hynod falch o gynorthwyo drwy gyfrannu i waith unrhyw banel annibynnol.

Mae argymhelliad yr adroddiad mewn perthynas â Deddf Dehongli yn nodi y dylai Llywodraeth Cymru a'r Cynulliad Cenedlaethol ystyried, ac adolygu'n gyson, y manteision ymarferol o gyflwyno Deddf Dehongli i'r Cynulliad. Yn gam cyntaf, mae'n awgrymu y dylid craffu ar Atodlen 1 i Ddeddf Dehongli 1978 a bod termau Cymraeg cyfatebol ar gael. Gellir cynnwys diffiniadau canolog pellach hefyd, a fyddai'n ddefnyddiol i ddeddfwriaeth Cymru. Yn wir, mae'r broses hon eisoes ar waith o dan arweinyddiaeth Richard Crowe. Mae Barnwyr Cyswllt yr iaith Gymraeg yn cefnogi hyn. Mae'n rhaid ei fod yn iawn i ddrafftio a gweithredu fersiwn cyfatebol o Atodlen 1 i Ddeddf Dehongli 1978 doed a dd'el. Rydym yn rhannu'r un brwdfrydedd dros weld yr iaith Gymraeg ar lyfrau statud San Steffan.

Mae Deddf Dehongli 1978 yn darparu ar gyfer terminoleg gyfreithiol Saesneg yn unig. Fe'i lluniwyd cyn Deddf yr iaith Gymraeg 1993 a Deddf Llywodraeth Cymru 2006, felly nid yw'n cydnabod statws cyfartal yr iaith Gymraeg a'r Saesneg mewn deddfwriaeth. Mae hyn yn rhywbeth y gellid mynd i'r afael ag o drwy ddiwygio'r ddeddf bresennol yn hytrach na llunio deddf newydd. Yn ôl pob tebyg, ar ôl Brexit, bydd angen gwneud diwygiadau pellach i ddeddf 1978, a gellir mynd i'r afael â gofynion Cymru yn ystod y broses honno.

Gwelwn beth gryfder yn safbwynt Comisiwn y Gyfraith, y byddai cynnwys pob diffiniad statudol o derm mewn Deddf Dehongli yn creu darn o ddeddfwriaeth a fyddai'n drwsgl i'r graddau ei fod yn amhosib ei drin. Dylid rhoi blaenoriaeth ar hyn o bryd i sefydlu panel terminoleg Gymraeg a fyddai'n caniatáu terminoleg gyfreithiol Gymraeg i ddatblygu.

Mae ymarfer cwmpasu eisoes ar waith, sydd wedi cael ei gomisiynu gan Bwyllgor yr Arglwydd Ganghellor ar faterion sy'n ymwneud â'r iaith Gymraeg. Canfuwyd nad oes cyfieithiad a gydnabyddir yn gyffredinol ar gyfer cysyniadau cyfreithiol sylfaenol megis “Paramoutcy Principle” neu'r “Overriding Objective”. Mae “intermediary” wedi cael ei gam-gyfieithu fel cyfryngwr (“mediator”). Mae'r rhain yn faterion sylfaenol sy'n cael effaith

uniongyrchol ar allu ymarferwyr Cymraeg i gynnal achosion yn Gymraeg. Byddwn yn croesawu diwygio sylweddol i sicrhau cysondeb gyda thermâu cyfreithiol a'u bod yn cael eu defnyddio mewn Cymraeg Clir. Yna, byddai'n bosib dod o hyd i'r thermâu cymeradwy ar BydTermCymru, a gellir cael strategaeth ar gyfer cynyddu ymwybyddiaeth am yr adnodd gwerthfawr hwn, a dyma ble fydd pawb yn mynd ac yn cyfeirio ato yn y lle cyntaf.

Mae'r ymgynghoriad yn nodi ei fod yn 'ystyried pa un ai a fyddai darpariaeth ar gyfer delio gyda phroblemau sy'n codi mewn perthynas â'r iaith Gymraeg yn unig yn helpu' ac ym mhennod naw mae'n dod i'r casgliad 'rydym yn parhau i ystyried buddion darpariaeth o'r math hwn'. Dyma'r maes ar gyfer diwygio y mae'r Barnwyr Cyswllt â'r diddordeb mwyaf ynddo. Mae'n siomedig gweld nad oes unrhyw gynigion pendant wedi cael eu gwneud. Petai panel annibynnol yn cael ei sefydlu, mae'n debyg y byddai goblygiadau ariannol oherwydd byddai angen cefnogaeth briodol arno. Efallai bod rôl i Uned Iaith Gymraeg a Pholisi GLITEM yn hyn o beth. Hefyd, bydd angen cynnwys swyddfa Comisiynydd y Gymraeg a chynghorydd cyfreithiol yr ombwdsmon gwasanaethau cyhoeddus. Rydym yn gefnogol iawn i hyn.

Mewn ymateb i'r cwestiynau a ofynnwyd:

1) Dylid llunio Atodlen 1 o Ddeddf Dehongli 1978 yn Gymraeg a'i chynnwys fel rhan o'r Ddeddf honno. Gellir cynnwys unrhyw eiriau a diffiniadau ychwanegol yn y broses hon. Gallai diwygiadau pellach gynnwys y ddyletswydd i drin y Gymraeg a'r Saesneg yn gyfartal wrth lunio deddfwriaeth.

2) Cydnabyddir buddion posibl llunio deddf newydd, ond mae pryder ynglŷn â chymesuroledeb a pha un ai a fyddai'n helpu ynteu'n atal mynediad at gyfiawnder.

3) Nid ydym am ymateb.

4) Mae pryder bod diffinio thermâu mewn modd llym yn mynd i atal terminoleg gyfreithiol Gymraeg rhag datblygu. Gellir mynd i'r afael â'r problemau a wynebwn yng Nghymru yn well petai Llywodraeth Cymru yn gyfrifol am greu a diweddarau cronfa ddata o derminoleg gyfreithiol Gymraeg. Nid yw ymarferwyr yn cyfeirio at Ddeddfau Dehongli yn aml, a gallai cael dwy Ddeddf berthnasol gynyddu cymhlethdod ac achosi dryswch. Gallai rwystro'r amcan cyffredinol o geisio cynyddu mynediad at y gyfraith yn Gymraeg.

5&6) Mae'r newidiadau posibl i'r rheolau craidd a'r darpariaethau newydd sydd dan ystyriaeth, yn adlewyrchu'r ffaith ei bod yn debygol y byddai o fudd i unrhyw ddarn o ddeddfwriaeth sy'n 40 mlwydd oed gan ei archwilio gan dîm drafftio modern a dynamig. Nid oes unrhyw wrthwynebiad mewn egwyddor, ar wahân i'r pryderon a nodir uchod, a'r cwestiwn ynghylch beth ddylid cael blaenoriaeth ar hyn o bryd.

7&8) Hoffwn i Lywodraeth Cymru fod yn gyfrifol am derminoleg gyfreithiol Cymraeg, gyda chynghor a chefnogaeth corff annibynnol, yn ogystal ag ymrwymiad a mewnbwn barnwrol. Dylid ymgorffori mewn statud, dadansoddiad Comisiwn y Gyfraith o ran prif amcanion arferion drafftio dwyieithog (gweler paragraffau 11.1 ac 11.2 o'r adroddiad terfynol).

9) Prin yw'r cynigion pendant yn yr ymgynghoriad hwn sy'n ceisio sicrhau cydraddoldeb ieithyddol neu sy'n hyrwyddo'r defnydd o'r iaith Gymraeg. Rydym yn siomedig fod hyn yn destun "ystyriaeth bellach". Disgwyliwn am y cynigion hynny, ac fe'ch cyfeiriwn at ein sylwadau cyffredinol o fewn yr ymateb hwn o ran sut y gellir cyflawni hyn.

EHyB Mererid Edwards
BRh Hywel James
Canolfan Cyfiawnder Caerdydd.